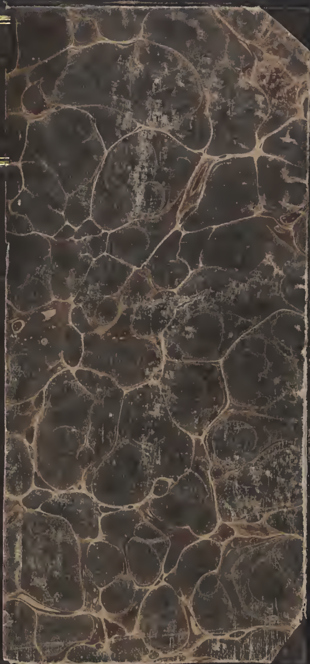
ÞEH.

Leidarvisir.

207
Por

Stuttr
Leidarvísir

til

Ad velja enar naudsynligustu Gudfrædis-bækur, hvertheldr fyrir

Trúarbragda Kénnendur

edr adra Lærdómsvini, á Íslandi.

Færdr i letur

af

P. E. Hjalmarsen,
Studiosus Theologiæ.

Kaupmannahöfn 1826.
Prentadr hiá Christopher Græbe.

Formáli.

Fyrst og fremst mun þad þykia bezt sæma, ad eg afsaki þá dyrfsku mína, ad frambjóda mínum lærdu londum þennan fáorda svokallada leidarvísir, hvad eg þykist ei betr gjort fá, enn med því ad játa, ad eg fann sjálfan mig þurfa á honum ad halda, og þessvegna hafdi hann sámannskrifad í Kaupmannahofn handa sjálfum mér, án þess ad ætlast til, ad hann koma mundi fyrir almennings sjónir; en þá eg aptr heimkominn til fósturjardar minnar vard þess áskynia, ad einstokum þeirra Presta og tilvonandi trúarbragda kénnenda, sem eg átti tal vid, mundi ei ókjærkominn ritlíngr nockr þvílíkr, er leidbeindi þeim til ad velja þénanligar bækur i sérhverri grein Gudfrædinnar; þared torvelt er, einkum i Íslandi, ad velja hinar beztu, á

medal þeſs bókahafs, ad eg ſvo ad ordum komiſt, ſem útkomid er, en ógédfellt, ad hafa keypt dýrum dómum þvílíkar bækur, ſem, þegar med torveldni fengnar eru, ecki eru einhlýtar, allrahelſt þared kjör fleſtra gudfrædiskénnenda lands vors eru þau, ad þeir fá litlu varid til árligra bóka kaupa, án hvörra þeir þó ei géta verid, til þeſs þeir ſjálfir upplýſtir géti upplýſt adra til hlýtar.

Ad þesſu réttiliga yfirvegudu, væniſt eg minna háttmetnu Landsmanna mildara dóms um þetta mitt ófimliga vidvænings fyrirtæki, ſtofnudu í gódri meiníngu; gétandi þeſs þarhjá:

1) Ad eg í nidrrødun þeſsarar tilraunar ad meſtu leiti heſi fylgt Dr. J. Møllers Anviisning til Valg af et theologiſk Haand-Bibliothek, ſem finſt í því af honum útgéfna Theologiſke Bibliotheks 2det Bd. 1812. No. IV. hvört ei mun enn almennt vera útá Íslandi, og ſokum dýrleika þeſs naumliga verda. En þeir ſem ega hid téda rit, munu vid ſamanburd blada þeſsara vid þad komaſt ad raun um, ad þau innihalda ei einbera útleggíngu, heldr tilgreina ſtad eldri og óhagqvæmari, hinar nýrri og hagqvæmari ritgiørdir.

2) Þad var ei tilgángr minn, ſem audſært er, ad uppteikna ſtórt bókaſafn; því þeir ſem þad gyrntuſt, þyrftu ei þeſsara blada vid, edr væri nockr þvílíkra bóka þeim ókunnig, fengi þeir þarum

upplýsíngu í D. G. Niemeyers Bibliothek für Prediger und Freunde der theologischen Literatur 4 Theile. Halle 1796—1812. 5 Rthl. 8 Gr. edr J. A. Nösselts Anweisung zur Kenntniß der besten theol. Bücher Leipzig 1800. 2 Rthlr. 12 Gr.

3) Hvar sem mér var áreidanliga ljóst um prís bókanna, setti eg hann til; En um verdhæd hinna þýdsku bóka hefi eg fengid upplýsíngu í Enslins Bibliotheca theologica, prentadri 1823. Hvar hjá þess er gétandi, ad þeir vidsettu Rthlr. eru hérumbil hvør 2 Rbdl. N. V. þared uppá 1 Rthlr. gánga 24 Grosken à 8 Rbß. Hvar haggvæmustu bækur vóru geysi dýrar, tilgreindi eg þar sem næst géngu ad gjædum þótt ódýrari. Jafnum tilgángi hefi eg heldr gétid um frumritinn á þýdsku, enn danskar útleggíngar hinna somu.

4) Eg hafdi í fyrstunni ásett mér, ad tilgreina hinar heldri andligar og verdsligar bækur, sem árliga hafa útkomid í Danmörku og Þýdskalandi sídan 1810, en leidi þad nú hjá mér vegna ýmsra ordsaka, einkum annríkis og dýrleika, nus eg sé, hvørsu þessum litla ritlíng afreidir.

A. Fontes,

Hiálparmedöl og Leidarvísir til Gudvísinnar yfirhöfud.

1. Fontes. Biblian i uppruna málinu.

a) Biblia hebræa. olim a Reineccio edita ad optim. codd. et edit. fidem recens. et express. nunc denuo ad fidem recent. Mscr. cum variet. lect. ex ingenti codicum copia a Kennicotto et de Rossi collator. edidit J. C. Doederlein et. J. H. Meisner 8vo Halæ 1818. 3 Rthlr.; edr:

Biblia hebraica manualia ad præstantiores editiones accurata, cura et studio Joh. Simonis 8vo Halæ 1822. 4 Rthlr. 8 Gr. edr þá eldri útgáfur af henni t. d. edit. secunda ibid. 1767. sem er víst ódýrari.

Utleggíngar. α) Grísk. Biblia græca ex

vers. Lxx interpretum, 5 Ti, 12mo Halæ 1759 a 2 Rthl. 16 Gr. eðr Reineccii Handútgáfa af Septuaginta.

β) Latínsk. Biblia latina edidit Seb. Schmidii, 4to Strasburg 1715. 3 Rthl. 8 Gr. eðr Biblia vulgata editionis Sixti. Ti. VI. 8vo Wien 1760. 2 Rthl. 16 Gr.

Hjálparmeðal. Að auki þeirra sem nefnd munu verða síðar er a) gódt Handlexicon yfir Hebreskuna, má þartil relkna annaðhvort: Joh. Simonis Lexicon manuale hebraicum et chaldaicum, recens. emend. et auxit J. G. Eichorn 8vo Halæ 1793. 5 Rthlr. eðr W. Gesenii Hebräisch-deutsches Handwörterbuch über die Schriften des A. T. mit Einschluß der Chald. Wörter des Daniel und Esra 2 Bde gr. 8vo Leipzig 1810 —1811, kostar hérumbil 5 Rthlr.; hjálpa kynni maðr sér við Auszug (sönnu bókar) 1 Bd. ibid. 1815. 2 Rthlr. 16 Gr.

b) Scholia yfir G. T. eru hin beztu: Scholia E. F. K. Rosenmülleri in V. T. const. VII. volum. en kosta rúma 36 Rthlr.; hvorsvegna vér verðum að láta oss nægja: J. D. Michaelis deutsche Uebersetzung des A. T. mit Anmerkungen. 13 Theile 4to Göttingen 1773—1783. 19 Rthlr. 10 Gr. (eðr þá hina dönsku útleggíngu þaraf af Prófastii Bech 8 Bd. 4 Rbdl. Silf.) ódýrari er þó J.

H. D. Molдenhawers die Bibel A. T. übersetzt und erläutert. 10 Bde. Gr. 4to Leipzig 1774—87. 10 Rthlr. Hjálpad gjæti madr sér ad sønnu vid J. A. Dathes:

Pentatevchus ex recens. textus hebræi. Halæ 1791.	1 Rthlr.	6 Gr.	
Libri historici V. T. ibid. 1784.	1	—	16 —
Jobus, Proverbia, Ecclesiastes et Cant. Canticorum ibid. 1789.	1	—	- —
Psalmi ex recens. &c. ibid. 1787 vel 1794.	1	—	- —
Prophetæ majores ibid. 1785.	1	—	12 —
Prophetæ minores ibid. 1790.	-	—	12 —

kostar i allt 6 Rthlr. 22 Gr.

b) Novum Testamentum Græce, sem þyrfti ad vera korrekt útgáfa, þared fáir i voru landi hafa efni til ad egnast kritisk verk yfir N. T. ákjósanlig er Griesbachs útgáfa hin nýjasta i 8vo 2 Ti. 1825, edr Schoettgenii.

Utleggingar. Hin besta er: Schotti H. A. Novum Testamentum Græce, nova versione latina illustratum Lipsiæ 1811. gr. 8vo kostar hérumbil 4 Rbdl. Badi er Textinn hér korrekt, sem og variantes lectionum helstu tilgreindir.

Hjálparmeðal. Hértil heyrir a) Grisk Orðbók, af þeim eldri er bezt: Hederici Lexicon græcum, útgéfið og betrað af Ernesti; eðr Novum Lexicon Græco-latinum in N. T. auct. Schoettgen. C. editio nova, auxit G. L. Spohn 8vo Halæ 1790. 1 Rthlr. 12 Gr. Ekka K. F. Bahrdts griechisch-deutsche Lexicon ueber d. N. T. 8vo Berlin 1786. 2 Rthlr. 8 Gr. En það bezta sem menn feingið géta er: Novum Lexicon Græco-latinum in N. T. auct. Schleusnero 2 Ti. in IV Part. 8vo Lipsiæ 1819. 8 Rthlr. og jafnframt þessu: Kypkes vocabularium græcum in N. T. secundum capitum et versuum ordinem digestum. edit. IIItia 8vo Koenigsberg 1795. 1 Rthlr. 12 Gr. b) Commentarii eðr útskýrandi ritgiörðir yfir hið N. T. verða að veljast af ýmsum rithöfundum, hverra sumar eru fiarska dýrar; beztir eru:

Kuinoel. C. G: Commentarius in libros historicos Novi Testamenti.		
Vol. I in Evangelium Matthæi 8vo Lips. 1816	3 Rthlr. -	Gr.
Vol. II in Evangelium Marci et Lucæ 8vo Lips. 1817.	2 —	16 —

Vol. III in Evangelium Johannis 8vo Lips. 1817. 3 Rthlr. - Gr.
Vol. IV in Acta Apostolorum 8vo Lips. 1818. . 3 — 8 —

til samans 12 Rthlr. - Gr.

Testamentum Novum græcum, perpetua annotatione illustratum a J. B. Koppe 8vo Göttingen.
Vol. I & II vóru 1823 ecki útkomnn.
(Vol. III, pars 1 & 2 Acta Apostolorum cura J. H. Heinrichs 1809 og 10. 2 Rthlr. 16 Gr. hvarýfir Kuinoel er betri).
Vol. IV Epistola Pauli ad Romanos, cura C. F. Ammon 1806 . . . . 1 Rthlr. 16 Gr.
Vol. V er ecki útkomid.
Vol VI Epistola ad Galatas, Ephesios Thessalonicenses, cura C. F. Tychsen 1791. 1 — 8 —
Vol. VII Pars 1 Epistola ad Timotheum, Titum & Phi-

lemon, cura J. H. Heinrichs 1798 16 Gr.
Pars 2 Epist. ad Philippens. & Coloss. cura ejusd. 1803 20 Gr. bádir kostudu . 1 Rthlr. 12 Gr.
Vol. VIII Epistola Pauli ad Hebræos, cura J. H. Heinrichs 1792 . . . . . . — 16 —
Vol. IX Pars 1, epistolæ catholicæ fascic. 1 epist. Jacobi cura D. J. Pott 1816 1 Rtlr. 8 Gr.
Pars 2 Epist. cath. fasc. 2 epistolæ Petri, cura ejusdem 1810 1 Rthlr. 6 Gr. bádir 2 — 14 —
Vol. X. Pars 1 & 2 Apocalypsis, cura J. H. Heinrichs 1818—1821 . . . . . 2 — 20 —

Vildi þá Commentar yfir N. T. kosta 22 Rthlr. 14 Gr.

Svo náudsynligt sem þad er þó fyrir gudfrædis kénnarann ad ega þvílíkan Commentar yfir hid N. T. sem hðfud uppsprettu gudfrædinnar, eins ördugt má þad veitá flestum hér i landi einsömlum ad kaupa svo dýrt verk; væri þad því ákiósandi, ad heil prófastsdæmi slægin saman i ad kaupa þad. Þángad til yrdi madr ad hjálpa sér

vid Bastholms og Guldbergs ypparligu útleggingar og vidteingdu skýríngargreinir, edr: das neue Testament uebersetzt und so erklärt daß einjeder Ungelehrter es verstehen kann, von J. H. D. Moldenhawer 2 B. gr. 8vo Quedlingburg 1787—88. 3 Rthlr. ellegar Dr. J. G. Rosenmüllers Scholia in N. T. multis partibus locupletiora edid. J. H. Tauberus Havniæ 1791—94 8vo Ti V. 6 Rbd. Silfurs.

(B) Exegetisk Theologie.

1) Bibliukritik. Hértil heyrir Inuleidsla til allra Bibliunnar bóka.

Yfir Gamla Testamentid. Eitt þvílíkt rit er útkomid i Þýdskalandi i 7 Bindum af J. G. Eichhorn, hværra 3 fyrstu eru: Einleitung ins Alte Testament 8vo Leipzig 1803 7 Rthlr. „ Gr.

4da Bind: Einleitung in die apokryphischen Schriften des A. T. ib. 1795	1	—	12 —
5, 6 og 7 Bind: Einleitung ins N. T. 1814—20	7	—	16 —

Allt 16 Rthlr. 4 Gr.

En þótt verk þetta sé eitthvört hid ákjósanligasta ad giædum til, svo gèfr dýrleiki þess litla von um kaup þess hér i laudi; hvörs vegna menn yrdu ad hjálpa sér vid J. Jahn introductio in libros S. V. Foederis in compendium redact. 8vo Wien 1815, 3 Rthlr. 12 Gr. Þarf þad ei ad fæla nockurn frá kaupi bókarinnar, ad þessi stóri rithøfundr er kathólskrar trúar.

Og til N. T. H. K. A. Haenleins Handbuch der Einleitung in die Schriften des N. T. 3 Bde 8vo, Erlangen, 1801—9, 4 Rthlr. 12 Gr. — ad vísu hefir madr laka útleggingu af bókinni á dønsku — edr hans styttri: Lehrbuch der Einleitung in die Schriften des N. T. ibid. 1802, 1 Rthlr. 12 Gr. Lángtum betri er þó J. L. Hugh Einleitung in die Schr. des N. T. 2 Bde gr. 8vo, Stuttgard, 1821, 3 Rthlr. 20 Gr. En fyrir þá er eckert eignast géta nefndra verka, verdur ad þéna, Michaelis Indledning til det N. T. i 3 Bindum kostar 2 Rbd. Silfurs, hvar þó enganveginn sé einhlýt. Ad minni meiníngu er Dr. R. Møllers Veiledning til Læsning af det Nye Testament 8vo 1820 — af hvørri fsølendsk útlegging er útgéfin i 2 pørtum — gód til ad byrja med; sami rithøfundr hefir einnig sídan útgéfid: Veiledning til Læsning af det Gamle Testamente.

2) Hermeneutik (útskýríngarfrædi). Uppaflig er ennþá Ernesti I. A. institutio interpretis Novi Testamenti, edit. Ammon 8vo Lipsiæ 1809, 1 Rthlr.; rett góð en fáord er: Lehrbuch der Hermeneutik des N. T. von K. A. Th. Keil, Leipzig 1810. 14 Gr. edr hans: Elementa Hermeneutices N. T. 8vo ibid. 1811. 16 Gr. En nægiligt er ad eiga G. W. Meyers Versuch einer Hermeneutik des A. T. 2 Theile Lübeck 1812 8vo 3 Rthlr. 8 Gr. Í þessari útgáfu eru nýnsin uppgötvanir umgétnar.

3) Exegesis. Þau verk sem hér til heyra eru uppreiknuð ad framan, ámedal Scholia og Commentarer yfir G. og N. T. ad undanteknum Hugonis Grotii Annotationibus in N. T. & V. T. auctis a C. E. de Windheim cura G. J. Vogelii contin. ab J. C. Doederlein 3 Ti 4to Halæ 1769—76, 6 Rthlr.; sem og H. E. G. Paulus philologisch-kritischer Commentar ueber das N. T. 3 Theile und 4 Ths. 1ster Abth., Leipzig, 1812, 9 Rthlr. hver þó er þeim hentasir, sem nád hefir þroska i Exegesi.

(C) Theologia historica.

1) Kyrkjusaga. Adalverkid þarum hid fullkomnasta er Joh. Matth. Schroeckhs christliche

Kirchengeschichte, 35 Theile 8vo Leipzig 1770—1803 . . . . 46 Rthlr. 12 Gr.

Seit der Reformation 10 Th.

ibid. 1804—12. . . . . 21 — 4 —

Allt verkid kostar 67 Rthlr. 16 Gr.

hvørt ed er hér i landi ofdýrt; hlýtr madr því ef meguar, ad eignast H. Ph. C. Henkes allgemeine Geschichte der christlichen Kirke nach der Zeitfolge 8 Theile gr. 8vo. Braunschweig, 1818, 10 Rthlr. Tvær eldri útgáfur eru til af somu bók — en þared þessi er of dýr, svo gjæti madr hjálpad sér vid L. T. Spittlers Grundriß der Geschichte der christlichen Kirche bis auf unsre Zeiten, herabgeführt von G. J. Plank. Götting. 1818, 8vo 2 Rthlr. hvørt verk er útlagt á donsku, en eptir eldri útgáfum; edr W. Münschers Lehrbuch der christlichen Kirchengeschichte, Marburg 1815, 8vo, 1 Rthlr. 8 Gr. — eptir eldri útgáfum er donsk útlegging til, aukin og áframhaldin 1812 af Prof. J. Møller. Fyrir þá sem eckert af þessum eignast géta, er ómissandi ad eiga: institutiones historiæ ecclesiasticæ antiqvæ & recentioris auct. Mosheim IVto Lipsiæ 1764 4 Rthlr.; ad minsta kosti þessar hans institutiones in compendium redactas, a J. P. Millero Lipsiæ 8vo 1783 (nýrri útgáfa er af 1801, cura H. P. C. Henke. 1 Rthlr).

Yfir hina donsku Kyrkjuhistoriu hafa menn Pontoppidans kjarnriku Annales, og rétt gott er ad lesa: Brevis expositio reformationis Lutheranæ sub ditione danica ab J. W. Angel. Ripis. Biskup Münter hefir og skrifad: Reformationshistorien i 2 Dele — sem er ágiætt Verk. Hvad Island áhrærir, er Finni Johannæi historia ecclesiastica Islandiæ klasisk; mikla upplýsingu fær madr og i J. Espolins Arbókum Islands.

2) Dogmehistoria. Ofstutt er J. C. W. Augustis Lehrbuch der christlichen Dogmengeschichten, Leipzig 1820 1 Rthlr. 12 Gr., en heldr dýr: W. Münschers Handbuch der christlichen Dogmengeschichte 4 Bde (hver ecki nær nema til 6 aldar) Marburg 1817—19, 7 Rthlr. 16 Gr. Verdr madr því ad láta sér nægja med hans Lehrbuch der Dogmengeschichte ibid. 1819. 1 Rthlr. 6 Gr. (edr hina donsku útleggíngu somu bókar aukna af Prof. J. Møller); en þad naudsynligasta héraf finnst i Doederleins institutio Theologi Christiani, og Epitome Theologiæ af Schott, um hverjar seinna gétid verdr.

3) Patristik. Pared ei sýnist svo naudsynligt fyrir Prestinn, ad eiga allra Kyrkjufedranna rit, sem og hitt, ad fátækt lands vors mundi banna flestum ad eignast þau; því nefni eg hér einasta: J. G. Walch Bibliotheca patristica lit-

terariis adnotationibus instructa 8vo Jena 1770 1 Rthlr. 8 Gr.

4) Theologia symbolica — hvøred helst teljast má medal hins sagnafrædisliga — Hin danska sem og hin íslendska kyrkja álýtr hina postulligu Trúarjátningu, þá nicæno-constantinópólitausku og Athanasii, hina óumbreittu Augsbúrgisku Confesssíon og Luthers litla Cathechismus fyrir sínar symbólísku bækur. En þó væri gott að géta eignast Phil. Marheineckes institutiones theologiæ symbolicæ 8vo Berolini 1814, 1 Rthlr. og Biskup Münters Reformationshistorie, þared í hennar 2 parti Bls. 109 og fg. finnast þeir 43 Articular hinna dønsku trúareudurbætenda, sem eginligast álýtast mætti Symbolum hinnar dønsku — evangeliska kyrkju. Omissandi bækur eru: Den Kristne Kirkes almindelige Symboler, ved Dr. Professor P. E. Müller Kbhvn. 8vo 1817 hérumbil 2 Rbd. og: den Augsburgske Troesbekjendelse, fordansket ved Biskop Balle, udgiven og ledsaget med Betragtninger af Dr. Prof. Jens Møller. Kbhvn. 8vo 1817, hérumbil 1 Rbd. 4 Mk.

(D) Theologia Systematica.

1) Dogmatik. Enn þá eru ágjætar bækur: institutiones theologi Christiani seu Dog-

matum II Partes 8vo ab J. C. Doederlein 1797. 4 Rthlr. en fáorðari er: S. F. N. Mori epitome theologiæ Christianæ Lipsiæ 8vo 1791. 16 Gr. hvarýfir hans Commentarius in suam theologiæ epitomen, er útgéfinn af C. A. Hempel, 2 Ti. Halæ 1797—98. 8vo 3 Rthlr. 20 Gr. en til alþýðu brúkunar er hin ágjætasta þátt fiarska dýr: Doederleins christlicher Religions Unterricht nach den Bedürfnißen unserer Zeit 12 Theile. 8vo Nürnberg 1790—1803. 12 Rthlr. 6 Gr. Sá sem á þetta verk, gétr án verid bóka þeirra, sem í fylgiandi Apologiens Rubrik nefndar verda. Akjósanligt er einnig H. A. Schotts epitome theologiæ dogmaticæ 8vo Lipsiæ 1822. 1 Rthlr. 12 Gr.

Líka er rétt góð K. G. Bretschneiders Handbuch der Dogmatik d. evang. Kirche 2 Th. gr. 8vo Leipzig 1822. 6 Rthlr.

ágjæt Bók er Johan Aug. Hermes Handbuch der Religion. Berlin 1780, 2 Bde gr. 8vo.

Líka J. M. Seilers Grundlehre der Religion. München 1805.

Einnig: Georg Ludv. Gebbards christliche Religion im ganzen Umfange des Glaubens und Sittenlehre (populair). Lemgo 1798.

2) Apologetik. Þegar og nefni Dr. og Professor P. E. Müllers stutta mikid innigripandi: Kristelige Apologetik, eller videnskabelige Ud-

vikling af Grundene for Kristendommens Guddommelighed. Kbhvn. 1810. 2 Rd. 2 Mk. N. V. svo meina eg hún sé uægilig. Ypparlig Verk eru ad sonnu J. F. Kleukers neue Prüfung und Erklärung der vorzüglichen Beweise für die Wahrheit des göttlichen Ursprungs der Christenthums. 3 Theile, Riga 1787—94. 4 Rthlr. 6 Gr. sem og hans: Ausführlicher Untersuchung der Gründe für die Aechtheit und Glaubwürdigkeit der schriftlichen Urkunden des Christenthums, 5 Theile. Hamburg 1797—1800 5 Rthlr. 20 Gr. Akjósanlig rit eru: J. A. Nösselts Vertheidigung der Wahrheit und Göttlichkeit der christlichen Religion. Halle 1784 16 Gr. Og fyrir hvørn sem þýdsku skilid gétr hans: Kürze Anweisung für unstudirte Christen von der Wahrheit der christlichen Religion gewiß zu werden, ibid. 1773, 6 Gr. Omissandi tel eg Prestum ad eiga: G. Leß Wahrheit der christlichen Religion, Götting. und Bremen 1776, 1 Rthlr. 12 Gr. — er og svo á donsku útlagdur; sem og lesa opt og ydugliga: Esaias Fleischers: Jesu Christi Religions Sandhed og hvori den bestaaer, 2 Dele Kbhvn. 1798, 1 Rbd. Silfurs, líka: Bibelen forsvarer sig selv, af Biskup Balle, byrjad 1797. Hérvid sýnist bæta mega litlu riti um Polemik: S. Endemann Sciagraphia theologiæ polemicæ, 8vo. Marburg 1783, 16 Gr. Gott væri líka ad eiga Theologiam naturalem, og tel eg til þess fullhlýtt: W. Fr. Walch Grundsätze der natürliche Gottesgelahrheit, 8vo, Göttingen 1760, sem og: Herm. Sam. Reimarus Abhandlungen von den vornehmsten Wahrheiten der naturlichen Religion, á donsku útløgd eptir hinu 4da þýdska upplagi. Kbhvn. 1775, 8vo. Margt ágjætt finnst og i Wilhelm Derhams Physico-theologie aus dem Englischen ins Deutsche übersetzt. Hamburg 1765. — hún er og á donsku útløgd. —

3) Theologia popularis & practica. Um þad efni hefir A. H. Niemeyer útgéfid: Handbuch für christliche Religionslehrer, 2 Theile 8vo. Halle 1805. 23, 2 Rthlr. 20 Gr. hvarrar fyrri partr hefir inni ad halda: populaire und praktische Theologie, og fæst útaf fyrir sig, 1 Rthlr. 16 Gr. er útlögd á dönsku, 1798, kostar 1 Rbd. Silfurs. Harla uppbyggilig i þeßu tilliti eru ogsvo hans: Briefe am christlicher Religionslehrer über populaire und prakt. Theologie. 3 Samml. in 2 Th. ibid. 1803 à 2 Rthlr. Lika er gód: Joh. Jac. Griesbachs Anleitung zum Studium der populairen Dogmatik, Jena 1786, gr. 8vo. er ogsvo á dönsku útlögd.

4) Moral. A dönskri túngu eru til tvær ókjössanligustu bækur þeßa efnis: Prof. Dr. P. E. Müllers fortfattede christelige Moralsystem, 8vo. Kbhvn. 1808, og Holms dansko útlegging af Reinhards F. V. System der christlichen Moral 5 Bände. Wittenberg 1805—15. 14 Rthlr. Agiætt verk er lika Mosheims Sittenlehre der heiligen Schrift, 5 Theilen, fortgesetzt von J. P. Miller bis zum 9ter Theil, 4to. Leipzig 1761—83, 14 Rthlr. 16 Gr. Stutt inntak er og til af þeßu verki: Auszuge aus allen neun Theilen der Mosheimischen Sittenlehre von J. G. Sommerau, 8vo. Quedlingborg 1799, 2 Rthlr., sem og S. F. N. Mori Vorlesungen über die theologische Moral, 3 Bde gr. 8vo. Leipzig 1794—5. 4 Rthlr. 4 Gr. de Wettes christliche Sittenlehre, 2 Bde. Berlin 1819. (5 Rthlr.)segia menn sé allgód bók.

Hafi menn til hlýtar stundad þeßar greinir gudvísinnar, svo gjörist ei þerf á ad stúdera útaf fyrir sig Bibliutheologie, Asketik, eda Casuistik, en sídr Mystik, því menn hafa þá tæmt innihald þeßara vísinda greina. Einasta hvad Asketik áhrærir, mætti eu þá tilgreina nockr uppbyggingar rit, einkum Prédikanir eda Prédikana grunnlinur; héraf er sá fjöldi á dönsku og þýdsku, ad ei er örd-

ugt ad finna eptirlíkkugarverd munstur, af Bast=holm, sem enn þá teljast má medal Danmerkur stærstu mælskumanna, Balle, Treschow, Clausen, Pavels, Mynster, Liebenberg. Amedal Þjódskra er einkis Prédikanasafn innihaldsríkara og í flestu til=liti uppbyggiligra enn Reinhards, þótt hann mest tídki bókastíl, og þarhjá yrdi máské, vegna síns þánk=arkdóms þúngskilinn almúga, þaradauk tekr hann sjaldan altídkud Themata af christiligrar trúar og sidalærdóma = adalatridum, helldr færliggiandi og sjaldnar fyrirbrýnd, hvar þó oll fá undir hans hendi sannchristiligt mikilvægi og kraft til eflíngar trú og dygd; þetta safn innihelldr hans Predikanir í Wittenberg og Dresden árinn 1792—1810 Sulz=bach, 8vo, 35 Bd., 17 Rthlr. Ein=stakir árgángar kosta pr. 2 Bd. 1 Rthlr. Yppárligar eru H. A. Schott geistliche Reden und Homilien mit besonde=rer Hinsicht auf die Ereigniße der Zeit. Jena, 1815, 1 Rthlr. 8 Gr., sem og hans Predigten und Homilien auf alle Sonn=Fest= und Bußtage des Jahres, 2 Bde. Gotha, 1818, 1 Rthlr. 16 Gr. Í þessum hans rædum skal drottna háleyt gudrækuis tilfinning ásamt ljósleika í hugmindum, og upp=lífgandi kjærleika til Frelsarans. Harms Winter= und Sommerpostille, er meistaralig í tilliti til vals höfudsetninganna.

Prédikana grunnlínur: J. H. B. Dräseke Predigtenwürfe 1ster Bd. Bremen 1816. 1 Rthlr. 12 Gr. og Bernh. Klefeckers ausführliche Predigtenwürfe über die in die Jahren 1815—21 gehaltene Vormittagspredigten, 8vo. Altona, hvar partr à 1 Rthlr. 12 Gr. en gjørvalt safnid 13 Rthlr. 3 Gr.

Prédikanir yfir Christi Píslarsøgu. Leß' Pas=sionspredigten, Göttingen 1776, gr. 8vo, edr ogsvo Cramers Påssionspredigten, 5 Theile, Kopenhag. 1759—65; ágjæt skal vera: Handbuch für Predi=ger zur praktischen Behandlung der Leidensgeschichte

Jesu von J. H. Fritsch, Magdeburg 1814, 2 Rthlr. (bls. 558 í 8vo).

(E) Pastoralvísindi.

1) Undirbúníngr. A. H. Niemeyers Grundriß der unmittelbaren Vorbereitungs Wißenschaften zur Führung des christlichen Predigtamts, 8vo, Halle 1803, 14 Gr., hvert rit líka er á dönsku útlagt af Malthe Møller, med titli: Niemeyers Udsigt over de umiddelbare Forberedelses Videnskaber, der udfordres til Præsteembedet. Spalding J. J. Ueber die Nutzbarkeit des Predigtamts und deren Beförderung, Berlin 1791, 1 Rtlr. 6 Gr.

Líka er mikid uppbyggiligt rit C. Bastholms korte Tanker til nærmere Eftertanke over den geistlige Stand, 1794. Einnegin Biskups Hansens Afhandling om Religions-Lærers Gravitæt, 1795, er harla nytsöm.

2) a. Homiletik. S. J. Baumgarten Anweisung zum erbaulichen Predigen, Frankfurt 1752, 6 Gr. G. L. von Mosheim Anweisung erbaulich zu predigen, herausgegeb. von C. E. von Windheim, 8vo, Erlangen 1771, 1 Rthlr. Sú sem eignast gæti J. A. Tittmans Lehrbuch der Homiletik, Breslau 1804, 1 Rthlr., ætti þar gott hjálparmedal. En eitthvert það bezta verk hérí, sem Danmørk framboðdur er M. C. Bastholms den geistlige Talekunst, Kbhvn. 1775, en er sjaldfengiun.

Hand-Concordantser ern ogsvo hardla þénlegir til ad koma minninn til hjálpar med ad hitta snarliga hagqvæm loca biblica, af þessum nefni eg einasta Gottfried Büchnern Biblische Real- und Verbal-Hand-Concordants oder exegetisch homiletische Lexicon, 8vo, Halle 1776, 2 Rthlr. 8 Gr. hvartil heyra: Beiträge von G. J. Wichmann 1 Rthlr.

b) Pædagogik einkum Katekétik. K. Daub Lehrbuch der Katekétik, gr. 8vo, Heidelberg 1801, 1 Rthlr. 16 Gr., edr J. W. Schmidt katechetisk Handbuch, 3 Th., 8vo, Jena 1798—1801. 2 Rthlr. 8 Gr.

Gódar bendíngar fær madr i P. Holst's; korte Regler for den katechetiske Underviisning, 1811, 12 Rbß., eins og i Niemeyers framanumgétnu Handbuch für christlicher Religions-Lehrer. 2 Deel.

En yfir Balles Lærdómsbók meina eg beztan leidarþráð; Hans Gram Bechmanns Overhøring efter Lærebogen 1814—19 i 4 Heftum, kostar hér-umbil 4 Rbd.

Lika Biskup P. O. Boisens Udvikling af de i Lærebogen forekommende Begreber 1818, 8 Mk. 8 ß. Akjósanlig bók fyrir hvørn sem eignast gétr er: Dyder og Udyder i Exempler af Bibelen med udvalgte Sprog af samme, samt forklarende Indledninger ved Bjerregaard, 1818, hérumbil 6 Rbd. Í bók þeisari er valid strángt og mjøg líkt ad farid, sem i Mallings store og gode Handlinger. Gód bók má einneiginn vera Exempel-Samling ved Religions Underviisning for Ungdommen af A. K. Holm, hjá Hegelund, 3 Rbd. i sedlum.

3. Pastoral-Leidarvísir. Sú umgetna Niemeyers Haandbog for Religionslærere i 2 Pørtum, og G. Ph. Chr. Kaiser Entwurf eines Systems der Pastoraltheologie, Erlangen 1816, 16 Gr. Præsten som Taler, Lærer og Fader for sin Menighed af Kindervater, útlagt á dønsku af Meden. Landsbypræsten af Pastor Krog, kostar 2 Mk. Silfurs. En þad naudsynligasta sem segja má i þessu efni er innifalid i: Repertorium über Pastoraltheologie und Casuistik für angehende Prediger in alphabetische Ordnung von Chr. Wilhelm Oemler, Jena 1786—89 i 4 Th., gr. 8vo.

S. J. Baumgartens casuistiske Pastoraltheologie, Halle 1752, 1 Rthlr. 6 Gr.

Eiguverd bók skal einnig vera: Geschichte meiner Bildung zum Prediger; ein öffenes und vertrauensvolles Wort an Männer meiner Lage, Sulzbach (hiá Seidel) 1820, 8 Gr., sem og Archiv für die Pastoralwissenschaft. theoret. u. prakt. Innhalts von J. S. Bail, Züllichau 1819, 1 Rthlr. 4 Gr. 8vo. Omißandi tel eg ad eiga H. J. Birchs Haandbog for Præster og unge Geistlige, 2 Dele, Kbhvn. 1791, 8vo min.

4) Kyrkjurétt r (Jus canonicum). Yfir hinn almenna protestantiska fáum vér vart betri handbók enn v. Mosheim J. L. allgemeines Kirchenrecht der Protestanten, neu bearbeitet und fortgesetzt von D. C. A. Günther Leipzig 1801, 1 Rthlr. 18 Gr. rétt góð skal annars vera F. Walthers Lehrbuch des Kirchenrechts, mit Berücksichtigung der neueste Verhältnitze, Bonn 1822, 2 Rthlr. 8 Gr. J hinum danska Kyrkjurétti útaf fyrir sig, má hafa mikid gagn af Hedegaards Danske Kirkeret, 2 Dele, Kbhvn. 1775, 8vo; líka Haandbog for Præsten som geistlig og verdslig Embedsmand, af Capellan Jens Møller, Kbhvn. 1820; Þó mikid sé i bók þessari sem er islendskum Prestum óvidkomandi. Omißandi er einkum Próføstum ad eignast L. Fogtmanns Samling af alle for Geistligheden gjældende Forordninger, Rescripter o. s. v. Anden Udgave af F. T. Hurtigkarl, 2 Dele, Kbhvn. 1810, st. 8vo 3 Rbd. 32 ß., r. S. Um hinn eldri Jslands Kyrkjurétt, gefr Finni Johannæi historia ecclesiastica mikla upplýsingu.

